

L'obra lexicogràfica de Fabra i les tendències de la lexicografia actual

JOAQUIM RAFEL I FONTANALS
Universitat de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

1. INTRODUCCIÓ

L'activitat lexicogràfica de Pompeu Fabra no es pot deslligar de la seva tasca normativitzadora. Quan aquesta tasca es concreta —com és el cas del lèxic— en l'elaboració d'un diccionari, el simple establiment d'un repertori lexical considerat apte per a la comunicació generalitzada en tota la comunitat lingüística, amb les corresponents especificacions de caràcter ortogràfic, morfològic i, sobretot, de caràcter semàntic i sintàctic, està íntimament lligat als criteris utilitzats per a seleccionar la informació pertinent i al mètode emprat per a estructurar-la, i, com a conseqüència pràctica d'això, a la manera concreta com es presenta aquest repertori en forma de diccionari, amb els aspectes de la més diversa naturalesa que això implica.

El *Diccionari general de la llengua catalana* (DGLC) de Pompeu Fabra ha estat objecte de l'atenció dels estudiosos tant des del punt de vista global com de diversos aspectes concrets del seu contingut i de la seva estructura. A part d'algunes referències indubtablement encomiàstiques que apareixen en articles publicats a la premsa o en revistes d'informació general amb motiu de diverses commemoracions fabrianes (centenari del naixement, el 1968, cinquantenari de la publicació del diccionari, el 1982), la primera anàlisi de conjunt de l'obra es troba en el llibre de G. Colón i A. J. Soberanas *Panorama de la lexicografia catalana* (Colón i Soberanas, 1986, p. 217-234). Molt poc després J. Solà (1987, p. 111-125) resumeix, com ell mateix diu, l'anàlisi d'aquests autors i afegeix comentaris diversos sobre qüestions específiques. A. Rico i J. Solà (1995, p. 166-171), a part de recollir també afirmacions i comentaris fets en els treballs anteriors de conjunt i en alguns estudis apareguts en els anys immediatament precedents, s'ocupen de certs aspectes concrets. Darrerament G. Colón (2003*b*, 2003*c*, 2007) s'ha tornat a ocupar de

diferents facetes de l'obra lexicogràfica de Fabra. A part d'aquestes publicacions, que hem considerat de conjunt, perquè abracen aspectes diversos de l'obra, han estat publicats, sobretot en els darrers anys, alguns treballs que tracten punts concrets del contingut del diccionari o de la seva estructura, sigui només referint-s'hi o bé estudiant-los monogràficament.

Entre les valoracions de conjunt destaquen les inequívocament positives. L'any 1995, quan ja havien vist la llum alguns altres diccionaris catalans, entre els quals el *Diccionari de la llengua catalana*, publicat per Enciclopèdia Catalana el 1982, A. Rico i J. Solà (1995, p. 171) diuen referint-se al diccionari de Fabra:

Tot i que aquesta obra no ha sofert una actualització rigorosa, metodològicament no ha estat superada; continua sent un punt de referència indispensable en la producció lexicogràfica contemporània en llengua catalana i conserva el seu vigor com a obra de consulta, sobretot per al lèxic comú.

Bastants anys abans A. Badia (1968, p. 17) parla d'una manera també inequívoca de la perfecció del DGLC i afegeix una consideració sobre el caràcter perdurable de l'obra:

Estic segur que no peco d'estretor de mires si afirmo que pocs diccionaris hi ha tan ben fets com el de Fabra: per la precisió i per la claredat de les definicions, per la inserció dels noms científics corresponents, per l'exemplificació dels mots, per la referència al complement directe, etc. [...] L'Institut hi ha anat fent alguns retocs, però han de passar anys fins que caldrà renovar-lo a fons.

Les anàlisis més detallades o més tècniques són més matisades a l'hora de valorar l'obra, però solen justificar les possibles mancances o defectes amb al·lusions a les condicions en què va treballar Fabra, a l'estat dels estudis sobre la llengua en aquells moments, etc. J. Ginebra i J. Solà (2007, p. 202) no dubten a considerar el DGLC una obra excel·lent, analitzada, però, tenint en compte els condicionaments de l'època: «El Diccionari General de Fabra [...], tenint en compte el moment en què va ser elaborat i les peculiars condicions de la llengua i la cultura catalanes de l'època, va ser un producte excel·lent». G. Colón, que és especialment crític amb alguns aspectes de l'obra —de fet creu que «cal una mica d'objectivitat crítica» enfront de «l'homenatge encomiàstic» (2003c, p. 371)—, també al·ludeix als condicionaments amb què Fabra treballà (Colón, 2003c, p. 373): «Avui ens sembla des d'una posició asèptica, que Fabra hauria pogut fer encara això i allò, que s'hauria hagut de tenir en compte tal mot ben genuí, el qual fou negligit... Sempre és fàcil criticar, però, repetesc, què tenia Fabra al seu abast? Ben poca cosa.»

En la crítica dels diccionaris en general hi ha uns llocs comuns. D'una banda, trobem la constatació que no hi ha diccionaris exempts de defectes (acompanyats

o no d'encerts), i, de l'altra, hom sol remarcar el fet que l'avaluació d'una obra lexicogràfica pot esdevenir una tasca ingrata, sovint arriscada, a causa sobretot de l'extraordinària complexitat d'aquestes obres i també del context científic, social, polític, cultural, etc. en què han estat elaborades. És més o menys això el que reflecteixen l'afirmació de G. Colón (2003c, p. 372): «[El diccionari Fabra] Com tots els diccionaris, té llums i ombres», o l'expressió que figura en el títol d'un article de l'any 1977 de F. J. Hausmann: «Splendeurs et misères du *Trésor de la langue française*», i en un altre article de G. Haensch de l'any 1996: «Misèria i esplendor dels diccionaris» o, encara, la frase amb què el mateix Hausmann (1994, p. 141) comença un altre article sobre la microestructura del *Trésor de la langue française* (TLF), al qual em referiré més endavant en parlar d'uns aspectes concrets: «Rien de plus hasardeux que d'évaluer un dictionnaire». Aquest mateix article es titula «Le souhaitable et le possible», donant a entendre que no tot allò que fóra desitjable és possible en un diccionari. En una línia semblant, F. Petreca (1985, p. 313) parla de les «expectativas frustradas» dels diccionaris en general. Podríem dir, doncs, que una certa circumspècció envolta la major part de les anàlisis crítiques dels diccionaris, i que en general aquestes obres no responen a allò que en podríem esperar.

2. LA CRÍTICA

Són molts els aspectes del DGLC que han atret l'atenció de la crítica, en uns casos per a destacar-ne l'encert i en d'altres per a fer-ne veure les limitacions o fins i tot el desencert.

Des del punt de vista del repertori lèxic pres en consideració, un dels retrets que s'ha fet al DGLC és la presència d'arcaïsmes i localismes que semblen no avenir-se amb el concepte de llengua literària propugnat pel mateix Fabra (Colón i Soberanas, 1986, p. 219-220); això i altres aspectes relacionats amb la nomenclatura fan afirmar a Colón (2003c, p. 378) que «Fabra, amb l'elecció lèxica no estigué tan afortunat com amb la reforma ortogràfica i la reglamentació gramatical». El fet és que hi ha en el DGLC un bon nombre de mots o d'accepcions (també de construccions) que ja en l'època de Fabra havien caigut totalment en desuetud, de tal manera que per a poder-los documentar ens hem de remuntar al català medieval. La causa probable de la presència d'aquests elements en el diccionari és la utilització no prou crítica per part de Fabra de la part redactada del *Diccionari de la llengua literària* (DLL) i dels fitxers lexicogràfics de l'Institut, prescindint en la major part de casos dels exemples quan només hi havia testimonis antics (Rafel, 1996). N'esmentaré només algun cas representatiu: *acordadament* en el sentit de 'de propòsit deliberat' només té en el DLL un exemple del *Tirant lo Blanc*, que és omès al DGLC; *aquedar-se* en el sentit de 'recloure's de nit algú a casa seva' només té un exemple de la *Crònica* de Jaume I, que és també omès al DGLC; sota

emprar-se en el sentit de ‘servir-se, utilitzar’ el DGLC inclou un exemple antic pres del *Diccionari Aguiló*; l’adjectiu *expedient*, que significa ‘convenient, oportú’, sense exemples en el DGLC, és documentat en el *Diccionari Aguiló* només en el *Tirant lo Blanc*. Són nombrosíssims els casos d’aquesta naturalesa que podríem reportar i és evident que cap d’aquests no sembla complir les condicions establertes pel mateix Fabra per a formar part de la llengua literària. Cal però anar amb cautela a l’hora d’emetre els judicis: *esdevenir* en el sentit de ‘passar a trobar-se en un lloc’, documentat només en la llengua medieval, figura al DGLC, exemplificat amb la frase: *Llavors esdevinguérem en un prat*; aquest és un dels casos que podríem pensar que s’esmunyiren al diccionari inadvertidament, però sabem que, molt al contrari, Fabra pensava que calia mirar de recuperar aquest sentit, i la manera de fer-ho era incorporar-lo al diccionari a fi de posar-lo a disposició dels escriptors per si un dia es decidien a utilitzar-lo en les seves obres. Així ens ho diu en la conversa filològica publicada el 20 de març de 1920: «Però encara trobem en català antic un *esdevenir* no reflexiu que no vol dir precisament “tornar-se, fer-se”, sinó “sobreviure, venir a parar”, i, regint la preposició *en*, “convertir-se” (accepcions totes que podríem assajar de fer reviure)».

Un altre aspecte del DGLC que ha estat destacat per la crítica, especialment a Colón i Soberanas (1986, p. 227-234) i a Colón (2007, p. 34-36), és una excessiva dependència de les fonts lexicogràfiques, especialment del *Dictionnaire général de la langue française* (DGLF). Aquest aspecte ha estat valorat diferentment per Segarra (1991, p. 116), que opina que Fabra, tot i servir-se dels seus predecessors, «els va superar en les definicions i en la informació sobre la col·locació dels mots en la frase»; altres autors han emès una opinió semblant. És cert que Fabra reproduïx sovint literalment, o amb adaptacions, definicions i exemples, sobretot del DGLF, però no exclusivament d’aquest, sinó també d’altres diccionaris, especialment del *Diccionario de la lengua española* de la Real Academia Española (DRAE). Cal, però remarcar que, així com aquest no li va reportar cap avantatge metodològic, en canvi, certes característiques que han estat destacades com els grans encerts del diccionari de Fabra procedeixen directament del diccionari francès. Especialment allò que se sol enunciar com «abundància d’exemples» i el fet d’indicar, posant-la entre parèntesis, la part de la definició dels verbs transitius que representa el complement directe del verb definit en una frase construïda amb aquest verb.

Pel que fa als exemples, hem de constatar que Fabra tenia plena consciència de la importància d’aquest aspecte del diccionari i fins i tot del seu caràcter innovador, perquè, entre les escasses consideracions de caràcter metodològic que fa en el pròleg de l’obra, esmenta la presència d’exemples i alludeix a la seva funció:

[...] en els freqüents casos en què s’ha vacil·lat sobre el sentit propi o la bondat de la definició d’un mot, s’ha portat aquest a estudi de la Secció Filològica: s’han

pres totes les precaucions per evitar definicions inexactes. Ni així no s'haurà pogut aconseguir que no se n'hagin esmunyit algunes de dolentes, deficientes o poc entenedores, però aquest inconvenient es trobarà atenuat pel fet que, sempre que es tracta d'un mot important o d'un sentit difícil de copsar, la definició va acompanyada d'una o més frases que exemplifiquen l'ús del mot i en precisen la significació. (Fabra, 1932, p. VII-VIII)

Colón i Soberanas (1986, p. 223-224) destaquen la importància de la presència d'exemples que il·lustren determinades accepcions, especialment per la informació que aporten sobre la capacitat combinatòria dels mots i sobre les estructures sintàctiques en què poden participar; tot i això, però, expressen reserves sobre la procedència d'aquestes il·lustracions:

Un aspecte fonamental en lexicografia és la informació sintagmàtica, sobretot allò que els lingüistes anglosaxons ara anomenen la «collocació». Contràriament al que és característic dels diccionaris castellans, Fabra té cura de proporcionar informació sobre la collocació. De vegades ho fa de forma implícita, mitjançant abundosos exemples de frases situats després de la definició, els quals ajuden a comprendre l'ús o el funcionament del mot-entrada. Val a dir que no sabem de quina manera han estat forjades aquestes frases: procedeixen de lectures?, són exemples inventats *ad hoc*?

En comentaris més detallats fets en treballs posteriors, Colón (2003c, p. 374) troba a faltar una major abundància d'exemples i en censura més obertament l'origen:

Desgraciadament, aquestes frases il·lustratives no són gaire abundoses ni pertanyen a texts reals, a obres literàries, que és el que caldria per ésser lògics, puix que Fabra cerca d'inventariar alfabèticament el lèxic de la llengua comuna escrita, segons la seva confessió al pròleg de l'obra; les frases són inventades *ad hoc* o, el que és pitjor, són en llur majoria manllevades a un diccionari francès.

Quan es parla de diccionaris, sota el nom de *exemple* se solen considerar elements diversos que tenen en comú el fet d'estar situats després de la definició en un mateix bloc informatiu de l'article, compartint una mateixa tipografia (generalment la lletra cursiva o lletra d'un altre estil o d'un cos més petit). Ara no podem fer una anàlisi detinguda d'aquest fenomen; simplificant molt la qüestió, aquests elements es podrien considerar agrupats en tres tipus: a) l'exemple per antonomàsia, que consisteix en una frase completa que il·lustra un ús del mot definit, b) un sintagma, és a dir, una estructura més simple que una frase, que a vegades s'anomena *exemple curt*, *exemple resum*, *exemple model*, *sintagma típic*, *esquema*, etc., i c) allò que alguns autors han anomenat *exemple glossat*; aquest

darrer és un element complex que consta d'una expressió en què figura el mot que encapçala l'article, en la mateixa tipografia dels exemples, com un exemple més, seguida, però, d'una glossa en el tipus de lletra de les definicions. Vegem uns casos de cada un dels tipus, que apareixen en el DGLC dins l'article *present*.

Tipus a: *Quan us vaig dir això, ell era present*

Tipus b: *Els fets presents*

Les presents circumstàncies

Tipus c: *Tenir present una cosa, recordar-la*

Els elements del primer tipus solen il·lustrar aspectes de caràcter sintàctic o semàntic. Els del segon tipus il·lustren possibles combinacions del mot que és objecte d'anàlisi amb altres mots de la llengua; pot tractar-se de combinacions prototípiques, combinacions freqüents o simplement ocasionals. Els elements del tercer tipus estan a cavall entre l'exemple pròpiament dit i allò que seria una unitat lèxica multiverbal, o una locució, que, com a tal, requereix ésser definida; de fet en el mateix DGLC podem trobar algun cas en què la mateixa expressió és tractada com a exemple glossat en l'article corresponent a un dels mots que la formen i com a locució definida en l'article corresponent a un altre dels mots del conjunt: l'expressió *ou ferrat* es troba dins l'article *ou* com a exemple glossat, entre altres exemples de diversa mena i, en canvi, dins l'article *ferrat* constitueix una accepció pròpia, com una locució, amb la seva definició. D'altra banda, podríem demanar-nos amb quin criteri es decideix que certes combinacions de mots requereixen una glossa i d'altres no: en el mateix article *ou*, en què *ou ferrat* és seguit d'una glossa («fregit amb oli o llard») i *ou dur* també («endurit per la cocció»), figura l'expressió *ous remenats* sense glossa. Aquesta qüestió és un element de distorsió important dins l'estructura del diccionari, que té relació amb la distinció entre els mots que són definibles fora de context i els que no són definibles fora de context: «Nos dictionnaires reflètent insuffisamment l'opposition fondamentale, entre deux statuts sémiotaxiques. Le mot est sémiotaxiquement autonome, c'est-à-dire définissable hors contexte [...] ou sémiotaxiquement dépendent, c'est-à-dire indéfinissable hors contexte [...]» (Hausmann, 1994, p. 146) (vegeu també p. 147-149).

En la major part dels casos els exemples estan associats a una accepció determinada, és a dir, il·lustren un sentit específic de l'entrada. Amb una certa freqüència, però, quan la descripció semàntica de l'accepció és ambigua, confusa o poc explícita, formulada de vegades a base de definicions múltiples, s'hi acumulen un seguit d'exemples que en realitat corresponen a diferents sentits específics, però que apareixen agrupats en un mateix bloc informatiu; això passa en un bon nombre d'articles del diccionari. Pot arribar el cas, encara, d'una accepció sense defi-

nició que consta només d'un bloc d'exemples: és el màxim reconeixement d'impotència per part del lexicògraf o una mostra de negligència? Vegem, només un article no massa extens del DGLC on es poden observar aquests fenòmens:

salvar *v. tr.* Preservar, fer escapar, de la mort, de la destrucció, de la ruïna, d'un perill segur, d'un mal qualsevol. *Els naufrags foren salvats per uns pescadors. Salveu-lo d'aquest perill. Encerclats per l'enemic, pocs es salvaren. Salvar les vinyes de la fil·loxera. Salvar el poble de la corrupció. No hi havia mitjà de salvar-se del fred.* | Alliberar de la mort eterna. *Salvar l'ànima. Salvar-se pel penediment.* || *Salvar la vida, la pell. Gairebé ho ha perdut tot: no han pogut salvar sinó la casa de Vallcarca.* Fig. Conservar intacte; exceptuar, deixar de banda; exculpar. *Salvar l'honor. Salvar les aparences.* || Vèncer (un obstacle), evitar (una dificultat, inconvenient, risc). *Salvar un torrent d'un salt. Hem salvat totes les dificultats.*

Aquest fet, que és propi de molts diccionaris de l'època, i encara s'arrossega en molts dels actuals, fou descrit nítidament per Rey-Debove (1971, p. 228-229):

Il arrive fréquemment qu'une définition de dictionnaire notoirement incomplète soit amélioré ou complétée sur un plan extra-définitionnel de l'information: celui de l'exemple. [...] Les traits distinctifs de la chose se trouvent répartis sur la définition et l'exemple de façon assez obscure, puisque l'exemple ne servant pas à définir, on ne peut jamais savoir s'il exprime explicitement un trait distinctif de la chose ou une information superfétatoire (encyclopédique). Ce procédé, lorsqu'il est évident, n'est qu'un rattrapage de définisseur inexpérimenté. Mais il exprime très bien dans de cas moins évidents, les doutes du définisseur sur le statut de trait distinctif d'une qualification. Dans son désir d'informer, le lexicographe projette dans les exemples toutes les qualifications qui POURRAIENT être distinctives: au lecteur de se débrouiller.

Això amaga diverses deficiències de mètode que tenen a la base una manca de rigor en la concreció dels diferents sentits d'una forma lèxica mitjançant una definició adequada. En l'anàlisi que fa de la microestructura del TLF, Hausmann (1994, p. 151) destaca aquesta qüestió concreta com un dels defectes de mètode del diccionari: «La différenciation des significations n'atteint pas toujours la profondeur souhaitable».

La qüestió dels exemples en el DGLC, com en d'altres diccionaris del mateix tipus, és més complexa que no sembla a primera vista i amaga diverses qüestions relatives al mètode lexicogràfic de fonda transcendència. És un aspecte del diccionari que ha estat tractat monogràficament en els darrers anys de manera descriptiva per diversos autors (Alsina, 1999; Espallargas i Montalat, 2000; Espallargas i Fullana, 2007; Bargalló, 2007), els quals en general destaquen les funcions que tenen els exemples com a element de compleció de l'obra i l'ús particular que fa Fabra d'aquest recurs, malgrat que sigui importat d'altres diccionaris. Reservo les

consideracions crítiques que podríem fer encara sobre aquest tema per a la secció següent, en què parlaré de les expectatives des d'una perspectiva actual.

Com ja he avançat, un altre dels trets que el DGLC pren del DGLF i que ha estat valorat unànimement com un gran encert és el marcatge, mitjançant parèntesis, de la part de la frase definidora que es correspon amb el complement directe del verb definit. Hi ha també, però, un consens prou ampli en la crítica sobre el fet que hauria calgut estendre aquest marcatge a d'altres elements del text definidor que no formen part del nucli intrínsec de la definició:

Altres vegades l'autor usa parèntesis explicatius: «ENRUNAR *v. tr.* Convertir en runes (un edifici)». A aquest mitjà acut principalment en tractar dels verbs transitius. [...] Aquests advertiments entre parèntesis no fan part de la definició, però són un avenç metodològic importantíssim, pres del *Dictionnaire Général* de Hatzfeld, Darmesteter i Thomas. És de doldre que el procediment no hagi estat aplicat als verbs intransitius, pronominals, etc., on, pel fet d'incloure el subjecte en la definició, el principi de la substitució falla. (Colón i Soberanas, 1986, p. 224)

És, però, llàstima que només usi aquest procediment [...] amb els verbs transitius; no pas amb els reflexius (burlar-se, esmunyir-se) ni amb els intransitius o neutres (comptar [en accepcions intransitives]). (Colón, 2003c, p. 375)

Deixarem de banda la constatació que és una llàstima que Fabra formalitzés la informació sintàctica només en els verbs transitius, i ens centrarem en l'anàlisi d'aspectes concrets. [...] El primer problema que presenten els enunciats definidors, i al marge encara del parèntesi, prové de la inclusió del subjecte, quan apareix, en el cos de la definició, darrere del descriptor, sense cap signe que l'aïlli. (Montserrat i Ginebra, 2000, p. 173)

No faré ara cap comentari sobre aquesta qüestió, que reprendré en la secció següent.

M'he entretingut en alguns aspectes concrets, que, com he dit, em semblen fonamentals quan s'analitza un diccionari com el DGLC des del punt de vista del mètode. Això no vol dir que siguin els únics que tenen transcendència; n'hi ha d'altres, com l'organització de la informació lèxica en articles, la manca de numeració de les accepcions, o el subjectivisme que es manifesta en certes definicions, entre els que han estat esmentats per la crítica, als quals en podríem afegir d'altres. La manca d'un criteri clar, ni que sigui implícit, a l'hora d'organitzar la informació en articles ja és posada en relleu per Colón (2003c, p. 277), quan es demana per quina raó en uns casos s'opta per un tipus d'organització i en altres casos per un altre d'aparentment contradictori. L'absència de numeració de les accepcions és simplement constatada a Colón i Soberanas (1986, p. 223) i, més endavant,

Colón (2007, p. 28) s'estranya d'aquest fet: «Sobta, però, que s'hagi prescindit de numerar les accepcions». De fet, l'absència de numeració es pot valorar negativament, perquè, d'una banda, perjudica l'estructura referencial de l'obra, en dificultar les referències internes, i, de l'altra, impedeix una visió global de l'estructura de l'article. Sabem (Rafel, 1996) que el DLL, que s'elaborava a l'Institut, i que en la seva part redactada serví de guia a Fabra per a la redacció del seu diccionari, tenia les accepcions numerades; per això potser pot sobtar més que el DGLC prescindi de la numeració de les accepcions. Si Fabra optà per no numerar-les és, amb tota probabilitat, perquè s'adonà que una bona part dels articles del diccionari no tenen una estructura prou coherent, amb una distinció clara entre nivells de diferenciació semàntica, que permeti utilitzar aquest procediment de marcatge d'una manera sistemàtica i regular. De fet, hom ha pogut constatar aquesta realitat quan l'Institut decidí numerar les accepcions en la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana* (2007), basada en el DGLC; aquesta acció, que algú podria suposar que consistí en una intervenció purament mecànica, comportà la reestructuració interna de molts articles (la separació en accepcions diferents de molts casos de definicions múltiples, una major precisió en la diferenciació de significats, etc.). Entre altres aspectes negatius que ha destacat la crítica (Colón, 2003c, p. 376), podem esmentar encara l'ús del passat en temps verbals en les definicions, cosa que va en contra del caràcter intemporal del significat; una cosa és el significat d'una unitat lèxica i una altra el fet que el concepte definit es refereixi a una realitat pretèrita. També ha estat posat en relleu el subjectivisme en les definicions, que es manifesta sobretot en la utilització de pronoms personals, generalment de primera persona (Forgas, 2000, p. 321-323) (Soler, 2006, p. 130-140). Aquesta pràctica, que dóna lloc a una desafortunada explicitació del significat, és molt freqüent en el DGLC: «Posar (algú o alguna cosa) sota la *nostra* salvaguarda» (s. v. *salvaguardar*).

3. EXPECTATIVES METODOLÒGIQUES DES D'UNA PERSPECTIVA ACTUAL

Com és sabut, a partir d'aproximadament mitjan segle xx s'inicia un lent procés renovador en lexicografia, que s'ha accelerat en els darrers decennis amb nombrosos estudis de teoria lexicogràfica. Aquest procés renovador sorgeix justament com a reacció davant el caràcter asistemàtic de la lexicografia que anomenem *tradicional*, caracteritzada bàsicament per l'acumulació de dades, sovint de manera acrítica, per l'absència de fonaments teòrics, per la utilització dels diccionaris publicats prèviament com a font principal d'inspiració, i pel fet que la introspecció i la intuïció del lexicògraf han tingut un paper més destacat que el raonament reflexiu a partir de dades empíriques suficientment representatives de la llengua que vol descriure.

Si havia de resumir molt breument les característiques de l'anomenada *lexicografia moderna*, em referiria bàsicament a dos aspectes genèrics: 1) l'assumpció progressiva dels avenços consolidats que s'han produït en la lingüística dels darrers decennis, i 2) la incorporació de les innovacions tecnològiques que han tingut lloc en els mateixos anys pel que fa al tractament massiu de la informació, gràcies als progressos extraordinaris de la informàtica. Podem constatar, però, que els avenços importants que s'han fet tant en la teoria lexicogràfica com en la innovació tecnològica no han tingut una repercussió prou àmplia en la lexicografia pràctica, és a dir en l'elaboració de diccionaris, i, en el cas del català, la repercussió ha estat molt minsa, per no dir nul·la.

Davant d'una situació com aquesta, és lícit plantejar-nos què seria esperable, des del punt de vista metodològic, d'un diccionari concebut amb mentalitat moderna, que aprofiti al màxim els progressos fets en els camps a què m'he referit. Baixar a nivells de gaire detall excedeix les possibilitats d'una conferència com aquesta; és per això que em limitaré a esmentar alguns aspectes de mètode que considero, però, bàsics per a una modernització dels diccionaris.

El primer d'aquests aspectes es refereix a l'organització general del diccionari, és a dir, a com agrupa en articles, que són la unitat estructural de primer ordre, la informació de qualsevol tipus referent a les unitats lèxiques que tracta. De tothom és sabut que l'organització en articles difereix en major o menor mesura d'uns diccionaris a uns altres, i que en els diccionaris més tradicionals predominen els criteris de caràcter etimològic, combinats sovint amb criteris semàntics o d'estructura dels mots, matisats per apreciacions subjectives dels lexicògrafs. Ja hem comentat la manca d'un criteri clar en l'organització dels articles del DGLC i la manca de coherència, posades en relleu per Colón. En alguns diccionaris recents que parteixen de criteris sincrònics, com el *Diccionario del español actual* (DEA), per exemple, s'ha intentat aplicar distincions semàntiques per a distribuir la informació en dos o més articles amb entrades homògrafes; aquest criteri, però, dóna resultats amb casos contradictoris, a causa de la inevitable subjectivitat a l'hora de determinar la importància d'una distinció semàntica.

A més, l'organització de les categories lèxiques sol ser caòtica en la major part de diccionaris (això sí, sota una aparença de regularitat). En el DGLC, per exemple, el substantiu *física* (la ciència) no té entrada pròpia en el diccionari: el trobem definit dins l'article corresponent a l'adjectiu *físic*, com una accepció de l'adjectiu, iniciada amb l'abreviatura *f.*, de «femení»; en canvi, el substantiu *química* té una entrada pròpia, diferent de la de l'adjectiu corresponent; d'altra banda, el substantiu que designa la persona experta en aquestes disciplines està ubicat tant en un cas com en l'altre en l'article corresponent a l'adjectiu. Al marge de la manca de coherència en l'aplicació d'un suposat criteri, la inclusió de categories lèxiques

diferents dins un mateix article és un greu obstacle per a la racionalitat estructural del diccionari.

La discussió conceptual sobre els criteris per a establir les unitats que han d'encapçalar els articles d'un diccionari ha donat lloc a una bibliografia extensa. Entre els criteris proposats, un dels més raonables, per tal com permet una organització màximament racional de la informació, és el que propugnà S. Allén (1981), a l'hora de definir les característiques d'una base de dades lèxica del suec, i que s'aplicà en l'elaboració del *Svensk Ordbok* (1986), dirigit pel mateix Allén (Malmgren, 1992, p. 485). En virtut d'aquest criteri, una entrada lèxica és caracteritzada únicament per una cadena de caràcters, una categoria lèxica i un paradigma de flexió, de tal manera que només un canvi en un d'aquests elements justifica una entrada diferent. Així, d'una banda, s'evita l'aplicació de criteris etimològics en la descripció raonablement acceptable d'un sistema lèxic actual (Allén, 1981, p. 381), i, de l'altra, no es dona lloc a consideracions subjectives en l'establiment i en la delimitació de les entrades lèxiques (Malmgren, 1992, p. 486). Aquest criteri s'aplica actualment al *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*, en curs d'elaboració, la part redactada del qual (50.000 articles el desembre de 2008) es pot consultar en línia en el web de l'Institut d'Estudis Catalans.

El segon d'aquests aspectes es refereix a la diferenciació dels significats. Hem tingut ocasió de comentar, en el repàs crític que hem fet del DGLC, que les mancances en aquest aspecte són molt acusades no solament en el diccionari de Fabra, sinó en la major part dels diccionaris existents, i això origina problemes de naturalesa diversa. Un dels grans avenços de què es beneficia la lexicografia moderna és la possibilitat de comptar amb grans corpus textuais de referència que permeten establir els diferents sentits de les unitats lèxiques a partir de l'anàlisi d'un conjunt important de casos avalats per l'ús, és a dir, de testimonis feiants de l'ús lingüístic. Aquest principi metodològic estableix una línia divisòria clara entre la lexicografia basada en corpus i la lexicografia basada en els diccionaris precedents i en la introspecció o en la intuïció del lexicògraf i evita els plantejaments apriorístics.

El tercer d'aquests aspectes es refereix a l'ordenació de les accepcions dins un article. Els diccionaris tradicionals, entre els quals es troba el DGLC, solen classificar les diferents accepcions d'una entrada amb criteris d'ordre cronològic o etimològic: solen posar en primer lloc aquell sentit que està documentat més antigament o aquell que és més proper al sentit originari del seu ètim. Aquesta manera de procedir dona com a resultat en la pràctica que la primera accepció que trobem és la menys freqüentment usada, o fins i tot pot ser completament inusitada; hi ha casos en què la primera accepció és estranya a la llengua actual i s'ha mantingut simplement per tradició, perquè figura en diccionaris anteriors. Això sobta en un diccionari general, en què se suposa que la persona que el consulta espera trobar en pri-

mer terme els sentits més usuals del mot que cerca. En el mateix DGLC són molt nombrosos els casos en què es donen aquestes circumstàncies d'una manera acusada. En reproduiré només algun (dono només l'entrada i la primera accepció):

abocar *v. tr.* Acostar o ajuntar per les boques (dos recipients, dues eines).

afaitar *v. tr.* Ensinistrar (esp. els ocells destinats a la caça).

avatar *m.* Descens d'una deïtat a la terra i la seva encarnació en un home o un animal; encarnació, personificació.

cometre *v. tr.* Lliurar (alguna cosa) a la cura o al càrrec d'algú.

fomentar *v. tr.* Aplicar una loció calenta, draps o una esponja xopats amb aigua calenta o un líquid medicinal, un tòpic calent.

hermètic -a *adj.* Relatiu o pertanyent a Hermes, als seus ensenyaments, arts, obres; relatiu a l'alquímia.

humor *m.* [i f.] Qualsevol líquid del cos d'un animal o d'una planta, normal o patològic.

insinuar *v. tr.* Introduir, pron. introduir-se, per graus, a poc a poc. *La metzina s'insinua en les venes.*

remuntar *v. tr.* Proveir de nous cavalls (un cos de tropa, una cavallerissa).

En el cas de *fomentar* hi ha una segona accepció que diu «Donar calor natural», seguida d'un exemple: «La gallina fomenta els ous». Aquesta accepció i aquest exemple són presos del DRAE, i per a trobar-ne l'origen ens hem de remuntar a la primera edició del diccionari espanyol (1726-1739), que diu: «Dár calor natural ò templado, que vivifique ù dé vigór a alguna cosa: y así se dice que la gallina fomenta los huevos».

No cal dir que la lexicografia basada en corpus pot disposar d'una informació objectiva sobre els sentits més usuals de les diferents unitats lèxiques. La informació que aquests repertoris posen a disposició dels lexicògrafs és d'una importància cabdal no solament per a establir amb precisió els sentits diferents de les unitats lèxiques, sinó també per a classificar aquests sentits des del punt de vista de l'ús de cada un.

El quart aspecte que esmentaré es refereix al marcatge explícit d'aquells components de la definició que no formen part estrictament de l'expressió del significat conceptual, però que aporten informació sobre l'estructura sintàctica en què s'inserix la unitat lèxica definida i sobre les restriccions semàntiques que aquesta exerceix sobre els seus arguments. Aquests elements, als quals es referí ja Rey-Debove (1971, p. 210) amb el concepte vague d'«entourage», posteriorment han estat designats per Seco (1979) amb el nom de «contorno», o «elementos de contorno», oposant-lo al «verdadero contenido», i jo mateix me n'he ocupat (Rafel, 1989 i 2006) des del punt de vista de l'anàlisi més estricta del text definidor, distingint entre «elements intrínsecs» i «elements extrínsecs» de la definició. El marcatge d'aquests elements, pel que fa al complement directe potencial, es va

introduir a la lexicografia castellana amb l'ús que en va fer Gili Gaya al diccionari VOX (1945) —probablement pel coneixement que tenia de l'aplicació feta per Fabra en el seu diccionari—, i recentment s'ha aplicat de maneres diverses en alguns diccionaris castellans prou representatius (DSLE, DEA, *Lema*, DE), que l'han estès a altres components que no formen part tampoc del nucli intrínsec de la definició. Actualment, el marcatge sistemàtic dels diferents elements extrínsecs s'aplica al *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*, al qual m'he referit més amunt. A part de les referències esmentades, aquesta qüestió ha atret també en els darrers anys l'atenció dels estudiosos i això ha donat lloc a alguns treballs específics (Soler, 2001; Ordóñez, 2004) o al tractament dins monografies més extenses (Soler, 2006, p. 110-112), i en aquest mateix col·loqui s'ha presentat una comunicació (J. Rebagliato) relacionada amb aquest tema. La conclusió, des del punt de vista de les expectatives lexicogràfiques, és que es tracta d'un aspecte prou contrastat perquè el marcatge sistemàtic d'aquests elements es pugui incorporar plenament als diccionaris que aspiren a una renovació metodològica.

El darrer aspecte que tractaré fa referència a la il·lustració de les accepcions mitjançant allò que se sol anomenar genèricament *exemples*. Ja he comentat en la secció anterior que sota el nom de *exemple* s'amaguen elements de diversa naturalesa que solen aparèixer mesclats compartint un mateix bloc informatiu de l'article. Avui tenim prou coneixements per a distingir de manera clara els tres tipus d'elements que he descrit més amunt i donar a cada un la importància, la funció i el lloc que li correspon en el diccionari. Això implica reservar el concepte de *exemple* pròpiament dit als de tipus *a*, els que hem anomenat *exemples per antonomàsia*, formats per una frase completa amb un verb en una forma finita, que il·lustra aspectes de caràcter sintàctic o semàntic que en general no són explícits en la definició, i que, per tant, en rigor són un complement necessari per a la completa descripció de la unitat lèxica. En un plantejament rigorós, els exemples corresponents a cada accepció haurien d'il·lustrar les diferents construccions sintàctiques en què es pot inserir la unitat definida en aquella accepció, i les propietats semàntiques típiques dels seus arguments. A causa justament de la insuficiència i de la irregularitat de l'exemplificació en aquest sentit estricte, els diccionaris són en general molt deficitaris en la informació sintàctica que ofereixen, cosa que ha estat destacada per diversos estudiosos, entre els quals podem esmentar Montserrat i Ginebra (2000) i Bosque (2006). Pel que fa als elements de tipus *c*, els anomenats *exemples glossats*, en la major part de casos corresponen en realitat a unitats lèxiques formades per més d'un mot, les quals, en conseqüència, han de ser definides sota una entrada (o subentrada) pròpia; és a dir, han de tenir el seu propi lloc en l'estructura del diccionari, d'acord amb el pla general de cada obra.

Els elements de tipus *b*, com he dit més amunt, il·lustren possibles combinacions del mot definit amb altres mots de la llengua. L'estat actual dels estudis so-

bre la combinatòria de les unitats lèxiques ens permet valorar la importància que té, per a la descripció completa d'aquestes, l'especificació de les altres unitats amb què cada una es combina en virtut d'una selecció de caràcter lèxic, donant lloc a allò que anomenem *col·locacions en sentit estricte*. Els diccionaris, com és el cas del DGLC, que consignen combinacions d'aquest tipus entre els exemples ja donen una certa informació d'aquesta naturalesa, però, en no ser això fruit d'un pla preconcebut, d'un principi metodològic aplicat de manera coherent, aquesta informació és parcial i asistemàtica; la presència d'una determinada combinació depèn solament de la intuïció del lexicògraf en el moment de redactar aquell article o, en el millor dels casos, de la documentació sempre insuficient que pugui tenir a mà. Només per a posar-ne un exemple, el DGLC a l'article *permís* consigna les col·locacions amb *demanar*, *negar* i *obtenir*, però no amb *concedir* (o *atorgar* o *donar*) ni amb *aconseguir*, o amb *tenir*; per a *consentiment*, en canvi, consigna solament la col·locació amb *donar*, quan el consentiment també es pot *demanar*, *negar*, *obtenir*, etc.; en el mateix diccionari, però, a l'article *demanar*, apareix *demanar el consentiment* entre nombrosos «exemples». Justament un dels temes de discussió en la bibliografia sobre aquestes qüestions és si les col·locacions han d'aparèixer en l'article corresponent a la base (*consentiment* en el cas de *demanar el consentiment*) o bé en l'article corresponent al col·locatiu (*demanar*, en aquest mateix cas). Una anàlisi detinguda d'aquesta qüestió fa veure que des del punt de vista de la producció les col·locacions han d'aparèixer a l'article corresponent a la base: és a l'article *lleï* on han d'aparèixer totes aquelles unitats que són seleccionades per aquesta per a expressar diferents funcions lèxiques, per exemple: *promulgar*, *aprovar*, *derogar*, *abolir*, *observar*, *complir*, *violar*, etc.; és a l'article *lleï* on s'adreçarà l'usuari que vulgui saber quin mot ha d'utilitzar per verbalitzar una funció determinada respecte d'aquest substantiu. D'altra banda, però, en l'article corresponent als col·locatius es fa indispensable una referència a les bases (Hausmann, 1979, p. 192), per a definir-los adequadament (vegeu, per exemple, la definició de *promulgar* del DGLC: «Publicar amb les degudes formalitats (una lleï, un edicte)», on *lleï* i *edicte* apareixen com a elements extrínsecs de la definició).

En un article recent, M. Alonso reflexiona sobre el diferent tipus de relació que mantenen els dos elements d'una col·locació segons l'orientació que es pren com a referència:

En el nivel semántico, el colocativo selecciona semánticamente su argumento, la base. Desde este punto de vista, *seleccionar semánticamente* es proporcionar los rasgos semánticos adecuados para restringir los argumentos de un predicado. Sin embargo, desde un punto de vista léxico, la dirección de la selección parece ir en sentido contrario: la base *selecciona léxicamente* al colocativo en el sentido de elegir la unidad léxica adecuada que exprese un determinado significado. (Alonso, 2007, p. 437)

Des del punt de vista de l'anàlisi de l'estructura del lèxic és el darrer tipus de selecció el que interessa, i, per tant, és també amb aquest criteri que el lloc propi de les col·locacions és l'article corresponent a la base: és als articles *error* o *crim* que s'ha de donar la informació que el verb activador d'aquests substantius és *cometre*; però no és menys interessant de concloure que a l'article corresponent al col·locatiu és útil de donar informació sobre les bases amb les quals es combina amb més freqüència. Així, a l'article *cometre* convé probablement incloure combinacions com *cometre un delicte*, *cometre un crim*, *cometre un error*, *cometre una imprudència*, etc. Les raons, però, per les quals apareixen en un lloc són unes i les raons per les quals apareixen en l'altre són unes altres.

4. CAP A UNA RENOVACIÓ LEXICOGRÀFICA?

Tots els diccionaris catalans publicats després del DGLC han estat elaborats amb mètodes lexicogràfics que responen a la denominació genèrica de tradicionals. D'altra banda, tots parteixen del diccionari Fabra com a font principal, incorporant-lo en molts casos íntegrament i literalment a les noves obres; encara que alguns es proposen millorar-lo, no solament arrossegueu les seves mancances, sinó que fins i tot en certs casos desvirtuen algun dels seus encerts (vegeu Badia, 1983, p. 15, i Rafel, 1992, p. 591, n. 2).

J. Gutiérrez Cuadrado, en un treball a propòsit de l'elaboració de diccionaris, adverteix sobre els perills de treballar a partir d'un diccionari preexistent, encara que l'objectiu sigui millorar-lo:

[...] todos estamos de acuerdo con la necesidad de mejorar los diccionarios, pero, otra vez aparecen los peros, un diccionario es un mecanismo bastante complicado y es mucho más difícil de lo que parece ponerlo a punto, como sabemos todos los que hemos puesto nuestras manos pecadoras en alguno. Por eso, a veces, arreglos parciales de un texto lexicográfico producen descompensaciones en otras partes de su maquinaria. (Gutiérrez Cuadrado, 2007, p. 228)

L'extraordinària personalitat de Fabra i la condició de mite que, en paraules de Colón i Soberanas (1986, p. 226), ha arribat a assolir el DGLC han condicionat, sens dubte, que hom hagi tingut molta cura a no alterar cap aspecte fonamental d'aquesta obra i que s'hagi pres no solament com a guia, sinó també com a base material de tots els altres diccionaris. És cert que en el *Diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana, publicat per primer cop l'any 1982, s'amplia notablement el cabal lèxic, d'acord amb l'evolució dels temps i de les necessitats de la societat, però des del punt de vista metodològic, aquesta obra no aporta cap millora.

A l'inici dels anys noranta es féu palesa la necessitat de la publicació per part de l'Institut d'Estudis Catalans d'un diccionari normatiu que respongués a les exigències de la societat del moment; aleshores l'Institut decidí concentrar els seus esforços en la publicació d'una versió actualitzada del diccionari de Fabra sense canviar-ne les bases metodològiques, tot i la consciència dels riscos d'una actuació d'aquesta naturalesa, com ho mostren uns mots del president de la Secció Filològica en la introducció del diccionari: «[L'Institut] No ignora que un grau absolut de coherència no és fàcil d'aconseguir en una obra d'aquesta envergadura (i menys si és refosa d'una altra obra preexistent, amb les seves peculiaritats) [...]» (Badia, 1995, p. xxiii). En aquells moments, probablement la urgència de la demanda social justificava una decisió com aquesta. Uns anys abans, però, Colón i Soberanas (1986, p. 226) ja insinuen la necessitat d'una renovació metodològica quan diuen: «Ara bé, els factors han canviat, el que era entrebanc és encoratjament oficial, els progressos de la lingüística han estat considerables; tanmateix la nostra lexicografia no respon —llevat d'algun millorament— a les exigències de l'hora actual»; més recentment, el mateix Colón (2003b, p. 364) valora com a massa acusada la dependència del diccionari de l'Institut respecte del diccionari de Fabra: «La gent, llecs i especialistes, considerà molt aviat la publicació de Fabra com el diccionari normatiu, i avui encara, quasi vuitanta anys més tard, ha servit de base, potser excessiva, del diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (1995)».

Després de la publicació amb urgència de la primera edició del *Diccionari de la llengua catalana*, l'Institut, conscient que aquesta actuació podia ser molt millorada, emprèn una revisió de l'obra, aplicant-hi sistemàticament una sèrie de criteris que no havien pogut ser tinguts en compte en la primera edició (com la numeració de les accepcions, la reformulació de les definicions metalingüístiques, i altres), corregint-ne i ampliant-ne la nomenclatura, etc. L'any 2007 publica aquesta segona edició, que, tot i les notables millores que conté, continua construïda sobre les bases del diccionari de Fabra, i, en aquells aspectes en què no ha estat objecte d'intervencions específiques, continua reproduint el diccionari de 1932. Hi retrobem, per tant, molts dels aspectes que, des del punt de vista d'una crítica actual, no poden tenir una valoració positiva.

Paral·lelament, però, el mateix Institut havia emprès la tasca per a posar les bases d'una renovació metodològica, començant per la constitució del Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana, corpus de referència de la llengua escrita en els segles XIX i XX, elaborat entre els anys 1985 i 1997, d'una extensió de 52 milions de mots. Amb això s'obre la porta a la lexicografia basada en corpus, als avantatges metodològics de la qual ja he fet referència, i es dota el propi Institut d'una eina imprescindible per a desenvolupar la seva tasca. Actualment l'Institut treballa en l'elaboració del *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*, que té com a objectiu la descripció sistemàtica del lèxic amb criteris científics ac-

tuals, partint de les dades empíriques que ofereix el dit corpus, sense restriccions de caràcter prescriptiu. Aquesta obra és concebuda com un instrument indispensable per a prendre les decisions normatives amb un millor coneixement de la realitat lingüística, a part de la utilitat que pot tenir per als estudiosos i per als professionals de la llengua, per la gran quantitat d'informació que aporta sobre el lèxic, no solament de caràcter semàntic, sinó també de naturalesa sintàctica.

Aquests recursos permeten pensar en l'elaboració d'un diccionari normatiu sobre unes noves bases, més d'acord amb els principis i els mètodes de la lexicografia moderna.

De fet, alguns autors ja han parlat d'una manera més o menys clara de la necessitat de canvis més radicals en la lexicografia catalana. J. Solà, per exemple, diu:

Per tant, comptat i debatut, el diccionari de Fabra, analitzat amb criteris formals, conté qui-sap-los aspectes que admetrien una adequació més gran a les exigències científiques i fins a les necessitats dels especialistes de l'escriptura i sobretot de la traducció. També en aspectes com l'equilibri dialectal i l'admissió de paraules d'altres llengües (sobretot), o bé la indicació dels nivells d'ús, dels camps científics afectats pel mots, etc., admet força refinaments. (Solà, 1987, p. 124)

Més recentment, G. Colón (2003c, p. 380) afirma: «[...] avui, a més de setanta anys de l'aparició d'aquest diccionari, se n'imposa una revisió ben a fons, o millor la seva substitució».

De fet, l'Institut d'Estudis Catalans, conscient d'aquesta problemàtica, immediatament després de publicar la primera edició del *Diccionari de la llengua catalana*, a fi de fer previsions sobre la seva activitat lexicogràfica futura, fixà un pla d'actuació. Les línies essencials d'aquest pla se centraren en tres objectius: 1) La revisió sistemàtica i una certa remodelació del diccionari que s'acabava d'editar, amb la finalitat de publicar-ne una segona edició. 2) La redacció d'un diccionari de caràcter descriptiu sobre la base del Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana. 3) La confecció d'un diccionari normatiu concebut sobre unes noves bases, establertes a partir d'un debat acadèmic.

El primer d'aquests objectius ja s'ha aconseguit, com hem vist, amb la publicació l'any 2007 de la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana*. El segon objectiu, la redacció del *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*, és en fase avançada d'execució. L'únic objectiu que resta encara pendent és l'elaboració d'un nou diccionari normatiu que no sigui la mera actualització del que s'acaba de publicar. Això suposa un debat a fons, d'una banda, sobre com s'ha d'entendre en el segle XXI un diccionari acadèmic de caràcter prescriptiu, amb totes les implicacions sociològiques i sociolingüístiques que té una qüestió com aquesta, i, de l'altra, sobre la naturalesa i l'estructura d'aquest diccionari en els seus múltiples

aspectes; arribar a conclusions sobre aquests temes implica un procés complex, perquè entren en joc criteris, opinions i fins i tot sensibilitats diversos, però hem de confiar que aquest darrer objectiu també s'arribarà a complir.

Els coneixements científics són a la nostra disposició, les experiències metodològiques i els avenços tecnològics també; tenim, per tant, els instruments necessaris per a emprendre una renovació lexicogràfica a fons. Caldrà, doncs, prendre les decisions necessàries perquè això sigui possible.

Deixeu-me acabar amb uns mots que el president aleshores de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, el professor Badia, escrivia al final de la introducció de la primera edició del *Diccionari de la llengua catalana*:

Potser sí, doncs, que un dia encara llunyà hom podrà pensar en un diccionari de la llengua catalana moderna, elaborat partint d'un conjunt colossal de peces soltes, segons els plantejaments actuals de la lexicografia, amb independència quant als mètodes i sense servituds respecte a una obra anterior, de manera que considerar-se'n hereu no sigui un llast, sinó un honor. (Badia, 1995, p. xxix)

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALLÉN, Sture (1981). «The lemma-lexeme model of the swedish lexical data-base». A: RIEGER, Burghard B. [ed.]. *Empirical Semantics II: A Collection of New Approaches in the Field*. Bochum: Studienverlag Dr. N. Brockmeyer. (Quantitative Linguistics; 13), p. 376-387.
- ALONSO RAMOS, Margarita (2007). «Actantes y colocaciones». *Nueva Revista de Filología Hispánica*, núm. 65, 2, p. 435-458.
- ALSINA, Victòria (1999). «La funció dels exemples en el *Diccionari general de la llengua catalana*. Aportació d'informació gramatical». *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, núm. 38, p. 353-367.
- BADIA i MARGARIT, Antoni (1968). «Moments crucials en la vida i en l'obra de Pompeu Fabra». *Tele-estel*, any III, núm. 79, p. 16-17. [Reproduït a BADIA i MARGARIT, Antoni (1973). *La llengua catalana ahir i avui*. Barcelona: Curial, p. 107-115]
- (1983) «Entre dos diccionaris. Consideracions sobre la problemàtica lexicogràfica de la llengua». *Serra d'Or* (juny), p. 383-385.
- (1995). «Introducció: Gestació, història, contingut i formes d'aquest diccionari». A: INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 3 i 4: Edicions 62: Editorial Moll: Enciclopèdia Catalana: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. XII-XL.
- BARGALLÓ ESCRIVÀ, Maria (2007). «Característiques i funcions dels exemples al *Diccionari general de la llengua catalana*». A: MONTSERRAT, Anna; CUBELLS, Olga [ed.]. *Entorn i vigència de l'obra de Fabra. Actes del II Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra»*. Valls: Cossetània; Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, p. 293-303.
- BERNAL, Elisenda; DECESARIS, Janet [ed.] (2006). *Palabra por palabra: Estudios ofrecidos a Paz Battaner*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.

- BOSQUE, Ignacio (2006). «Una nota sobre la relevancia de la información sintáctica en el diccionario». A: BERNAL, Elisenda; DECESARIS, Janet [ed.]. *Palabra por palabra: Estudios ofrecidos a Paz Battaner*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 47-54.
- COLÓN, Germà (2003a). *De Ramon Llull al Diccionari de Fabra: Acostament lingüístic als monuments de les lletres catalanes*. Ed. a cura de Núria Mañé i Albert Soler. Barcelona: Fundació Germà Colón Domènech: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2003b). «Mn. Alcover i la lexicografia catalana». A: *De Ramon Llull al Diccionari de Fabra. Acostament lingüístic als monuments de les lletres catalanes*. Ed. a cura de Núria Mañé i Albert Soler. Barcelona: Fundació Germà Colón Domènech: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 359-370.
- (2003c). «Pompeu Fabra, lexicògraf». A: *De Ramon Llull al Diccionari de Fabra. Acostament lingüístic als monuments de les lletres catalanes*. Ed. a cura de Núria Mañé i Albert Soler. Barcelona: Fundació Germà Colón Domènech: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 371-382. [Reproduït a MONTSERRAT, Anna; CUBELLS, Olga [ed.] (2007). *Entorn i vigència de l'obra de Fabra. Actes del II Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra»*. Valls: Cossetània; Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, p. 305-316]
- (2007). «Introducció al *Diccionari general de la llengua catalana*». A: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Vol. 5: *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 15-40.
- COLÓN, Germà; SOBERANAS, Amadeu-J. (1986). *Panorama de la lexicografia catalana. De les glosses medievals a Pompeu Fabra*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. [2a ed. actualitzada, 1991]
- Diccionari Aguiló (1915-1934)*. Materials lexicogràfics aplegats per Marian Aguiló i Fuster, revisats i publicats sota la cura de Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 8 v.
- Diccionari de la llengua catalana* (1982). Barcelona: Enciclopèdia Catalana. [Diverses edicions posteriors]
- Diccionari de la llengua literària*. A: FABRA, Pompeu (2007). *Obres completes*. Vol. 5: *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 79-145. [DLL]
- Diccionario Salamanca de la lengua española* (1996). Madrid: Santillana: Universidad de Salamanca. [DSLE]
- ESPALLARGAS, Agustí; FULLANA, Olga (2007). «Els exemples del DGLC: reflexions sobre la tècnica lexicogràfica de Pompeu Fabra». A: MONTSERRAT, Anna; CUBELLS, Olga [ed.]. *Entorn i vigència de l'obra de Fabra. Actes del II Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra»*. Valls: Cossetània; Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, p. 327-335.
- ESPALLARGAS, Agustí; MONTALAT, Pere (2000). «Aproximació als exemples de les entrades verbals del *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra: representació de la sintaxi». A: GINEBRA, Jordi; MARTÍNEZ, Raül David; PRADILLA, Miquel Àngel [ed.]. *La lingüística de Pompeu Fabra*. Vol. II. Alacant: Institut Universitari de Filologia Valenciana: Universitat Rovira i Virgili, p. 115-126.
- FABRA, Pompeu (1932). *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia. [DGLC]

- FABRA, Pompeu (2007). *Obres completes*. Vol. 5: *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- FORGAS, Esther (2000). «El component ideològic al *Diccionari general de la llengua catalana*». A: GINEBRA, Jordi; MARTÍNEZ, Raül David; PRADILLA, Miquel Àngel [ed.]. *La lingüística de Pompeu Fabra*. Vol. II. Alacant: Institut Universitari de Filologia Valenciana: Universitat Rovira i Virgili, p. 309-325.
- GINEBRA, Jordi; MARTÍNEZ, Raül-David; PRADILLA, Miquel Àngel [ed.] (2000). *La lingüística de Pompeu Fabra*. Alacant: Institut Universitari de Filologia Valenciana: Universitat Rovira i Virgili. 2 v.
- GINEBRA, Jordi; SOLÀ, Joan (2007). *Pompeu Fabra: vida i obra*. Barcelona: Teide.
- GUTIÉRREZ CUADRADO, Juan (2007). «La elaboración de diccionarios». A: CAMPOS, Mar [et al.] [ed.]. *Reflexiones sobre el diccionario* [Actes del I Congreso Internacional de Lexicografía Hispánica, A Coruña, setembre de 2004]. La Corunya: Universidade da Coruña. (Anexos de Revista de Lexicografía; 6), p. 227-239.
- HATZFELD, Adolphe; DARMESTETER, Arsène (1890-1900). *Dictionnaire Général de la Langue Française du commencement du XVIIe siècle jusqu'à nos jours*. París: Delagrave. 2 v. s. d. [Publicat en fascicles entre 1890 i 1900] [DGLF]
- HAUSMANN, Franz Josef (1979). «Un dictionnaire des collocations est-il possible?». *Traavaux de Linguistique et de Littérature*, núm. 17, vol. 1, p. 212-231.
- (1994). «Le souhaitable et le possible. La microstructure du TLF». *Le Français Moderne*, núm. 62, 2, p. 141-153.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 3 i 4: Edicions 62: Editorial Moll: Enciclopèdia Catalana: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. [2a ed., 2007, Barcelona: Edicions 62: Enciclopèdia Catalana]
- LEMA. *Diccionario de la Lengua Española* (2001). Barcelona: Spes.
- MALMGREN, Sven-Göran (1992). «From Svensk ordbok ('A dictionary of Swedish') to Nationalencyklopediens ordbok ('The Dictionary of the National Encyclopedia')». A: TOMMOLA, Hannu [et al.] [ed.]. *Euralex '92 Proceedings I-II. Papers Submitted to the 5th Euralex International Congress on Lexicography in Tampere, Finland*. Tampere: Tampereen Yliopisto, p. 485-491.
- MONTSERRAT, Anna; CUBELLS, Olga [ed.] (2007). *Entorn i vigència de l'obra de Fabra. Actes del II Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra»*. Valls: Cossetània; Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.
- MONTSERRAT, Anna; GINEBRA, Jordi (2000). «El règim verbal en el diccionari de Pompeu Fabra». A: GINEBRA, Jordi; MARTÍNEZ, Raül David; PRADILLA, Miquel Àngel [ed.]. *La lingüística de Pompeu Fabra*. Vol. II. Alacant: Institut Universitari de Filologia Valenciana: Universitat Rovira i Virgili, p. 165-178.
- ORDÓÑEZ, David (2004). «Els elements extrínsecs de naturalesa verbal en les definicions d'adverbis». A: BATTANER, Paz; DECESARIS, Janet [ed.]. *De lexicografía. Actes del I Symposium Internacional de Lexicografía (Barcelona, 16-18 de maig de 2002)*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 649-660.
- PETRECA, F. (1985). «La transparencia lexicográfica». *Boletín de la Real Academia Española*, núm. LXV, p. 311-318.
- RAFEL, Joaquim (1989). «Sobre la normalització dels diccionaris catalans: els elements intrínsecs i extrínsecs en les definicions lexicogràfiques». A: HOLTUS, Günther;

- LÜDI, Georges; METZELTIN, Michael [ed.]. *La corona d'Aragó i les llengües romàniques: Miscel·lània d'homenatge per a Germà Colón*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, p. 441-452.
- RAFEL, Joaquim (1992). «Cap a un diccionari del català contemporani». A: MARÍ, Isidor [ed.]. *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, IV Àrea 3: Lingüística Social*. Palma, p. 589-595.
- (1996). «El diccionari de l'Institut i el Diccionari Fabra». A: *Estudis de Lingüística i Filologia oferts a Antoni M. Badia i Margarit*. Vol. III. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat: Departament de Filologia Catalana, p. 217-269.
- (2006). «Els elements extrínsecs en les definicions lexicogràfiques: teoria i aplicació». A: BERNAL, Elisenda; DECESARIS, Janet [ed.] (2006). *Palabra por palabra: Estudios ofrecidos a Paz Battaner*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 201-218.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (1925). *Diccionario de la lengua española*. 15a ed., Madrid: Calpe. [DRAE]
- (2005). *Diccionario del estudiante*. [Madrid]: Santillana. [DE]
- REY-DEBOVE, Josette (1971). *Étude linguistique et sémiotique des dictionnaires français contemporains*. La Haia; París: Mouton.
- RICO, Albert; SOLÀ, Joan (1995). *Gramàtica i lexicografia catalanes: Síntesi històrica*. València: Universitat de València.
- SECO, Manuel (1979). «El contorno en la definición lexicográfica». A: *Homenaje a Samuel Gili Gaya. In memoriam*. Barcelona: Biblograf, p. 183-191. [Reproduït a SECO, Manuel (1987). *Estudios de lexicografía española*. Madrid: Paraninfo, p. 35-45; 2a ed. augmentada, 2003, Madrid: Gredos, p. 47-58]
- SECO, Manuel; ANDRÉS, Olivia; RAMOS, Gabino (1999). *Diccionario del español actual*. Madrid: Aguilar. 2 v. [DEA]
- SEGARRA, Mila (1991). *Pompeu Fabra*. Barcelona: Empúries.
- SOLÀ, Joan (1987). *L'obra de Pompeu Fabra*. Barcelona: Teide.
- SOLER I BOU, Joan (2001). «Elements extrínsecs i definicions adjectivals». A: DECESARIS, Janet; ALSINA, Victòria [ed.]. *Estudis de lexicografia 1999-2000*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 49-68.
- (2006). *Definició lexicogràfica i estructura del diccionari*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Svensk Ordbok* (1986). Estocolm: Esselte.
- Trésor de la langue française. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle (1789-1960)*. (1971-1994). París: Centre National de la Recherche Scientifique: Gallimard. 16 v. [TLF]
- Vox. Diccionario general ilustrado de la lengua española* (1945). Barcelona: Spes. [2a. ed., 1953; 3a. ed. corregida i ampliada, 1973. Barcelona: Biblograf]